

ZORA

GLASILO KATOLIŠKO-NARODNEGA
DIJAŠTVA

LETNIK XIX.
ZVEZEK 4.

1912
LJUBLJANA
1913

ZORA izhaja vsak mesec dvajsetega z Leposlovno prilogo ter stane celoletno 5 kron, za dijake 3 krone

Tisk Katoliške tiskarne

Vsebina:

	Stran
Slovensko katol. narodno dijaštvo in njegovi cilji. (Fr. Stelè)	89
Mrtva točka. (U.)	93
Visokošolski vestnik	104
Srednješolski vestnik	109
Socialni vestnik	110
Kultura in verstvo	111

Leposlovna priloga.

Adriji. (Narte Velikonja)	115
Tomaževa. (Josip Lovrenčič)	116
Zvečer. (Narte Velikonja)	116
Sreča. (Josip Lovrenčič)	117
Naše dijaštvo in umetnost. (Narte Velikonja) (Konec)	117

Slov. dijaška zveza, Ljubljana, Ljudski dom I. — Slov. katol. akadem. društvo »Danica«, Dunaj, VIII., Schönborngasse 9, Parterre, 4. — Slov. katol. akadem. društvo »Zarja«, Gradec, Prokopigasse 12./II. — »Dan«, Praga, II., Voršilská ul. 1. — S. Liga K. A., Dunaj, VIII., Schönborngasse 9, Parterre.

Uredništvo „Zore“: cand. iur. Stanko Majcen,
Wien VII., Burggasse 51, Stiege 9, Tür 135.

Naročnina naj se blagovoli pošiljati s čeki poštne hran. ali po nakaznici
upravnistvu »Zore«, Ljubljana, pisarna Katoliške tiskarne.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Ludovik Tomažič.

Ocene srednješolskega leposlovnega gradiva.

S. D. »Vaši vzori« — stare prisposode! Zakaj naj gore zvezde samo na obzorju in k njim vedejo »ceste v solncu (?) bleščeče? In tolikratno ponavljanje: »zvezde, solnce«. Saj vendar niste pobrali besed iz besednjaka brez trdnih predstav in slik! Radoveden sem bil samo, kje so zvezde ob solučnem svitu! Več zveze, prijatelj in bolj krepak ritem! Ker sem ravno pri začetku, naj povem nekaj o rimah našim dobrim fantom in cenjenim gospodičnam! S. D. mi rima: »poljé, juhé gré« — jaz sem hud! — Potemtakem izgovarja Ribničan: »poljej, juhej, grej«, a Ribničan je meni merodajen faktor v ti zadevi. Torej!? — »Na polju« diha res Koljčova stil, a nima tistega globokega čustva. Ni razpoloženja, ni slike! »Moja pesem« — premalo razpolagate z izrazi; druga kitica je vsiljena v celotno stvar, vse skupaj pa star vzklik, ki nima nove ideje in je samo za vajo dober. Če znate italijanski, čitajte italijansko moderno in ustvarjajte s trdno predstavo. Bodite mi zdravi!

Savin Rusmir. Ravno tako stari, slabo izpeljani motivi v slabem ritmu; najdem celo začetkom verza neženiran poudarek na »je, se«. Tiho, prav tiho se vprašaj, ali si kaj čutil ob teh verzih, ali si pisal zato, ker si hotel ravno nekaj napisati? Pojdi, tovariš, in analiziraj lastno dušo in njene boje, in vem, da ne boš obstal pri teh besedah samo! Te pozdravljam iskreno in pridi spet!

S. Volgin. Vaš način pesništva je res nov zaenkrat, ker pa zahtevate v pismu na prejšnjega urednika »Prvih Cvetov«, da naj odbira umetnost od neumetnosti, bom jaz zdaj to storil na Vašo zahtevo in ne sprejemem doposlanih stvari. Da ste pokazali svojo novo metodo, je bilo v »Zori« že natisnjenih par stvari. Takih dolgih litanij bi si upal napisati vsak gimnazijec o vsaki besedi, ki jo najde v slovarju. Tretjič ni noben melodijski v teh besedah in ni tehnike in ni življenja. Vam so ugajale samo moderno zveneče besede: »Vampirji, jesenske noči, zaprte rakve« in napisali ste o njih par lastnosti, par prilastkov, ki jih po zakonu asocijacije mora vedeti vsak božji človek, a vedite, da tisto posnemanje litanij je ravno laži-umetnost, ker iščete s tem efekt. Čital sem take stvari nekda le v dnevnikih histeričnih gospodičen, da bi se pa fantje borili z besedami brez jedra, brez ideje, ne gre. Vaša doba mora biti doba zdravja in luči, ne pa doba prištudirane sentimentalnosti. In vi ste tam doma, kjer na čelu seljaka ni sentimentalnosti, kjer je pest tako trda in zaupajoča, kakor je kamen trd, ki ga kleše. Berite stvar še enkrat po tolikem času in v Vas bo vse vpilo, da ni res, kar ste napisali. Napisal je nekda četrtoselec tako stvar in profesor ga je zlasal: danes mu je hvaličen zato. Najboljše je še: »Vesele krinke«, med vsemi. To morda objavim, če bo imel urednik prostora. Lotite se pa v prihodnje takih močnih skic, kakor jih ima Turgenjev, talent imate za to. Postavite svojega človeka, ki trpi, ki živi, ki vriska, joče in se smeje v življenju, tega manjka v sedanji krizi in rabite omenjene pesnitve kot ozadje, kot platno, kamor mečete barve. Ostanite zdravi in pišite!

Gospodična A. P. Pešnic, pesnic nam manjka sedaj, ko vse drvi k politiki, kar nosi moške hlače, in zato naj prav iskreno in pristržno

pozdravljam novo sotrudnico! Kar se tiče moje osebe, so mi verzi ugajali, samo malo trpek jezik je. Čudim se samo, kako je to, da je v sedanjem času vse sentimentalno. Megla, slana, mrak to navduši še naše poete, oziroma potre jih do tal, a solnca, luči, sebe in stotero, tisočero drugega ne vidijo in ne poznajo. Tupatam vidi kdo le še luno, pa prav redko že in vsa poezija je vsled megle vodena, vsled slane premizla; kjer pa jezik šepa, je še »šantava«. Če že ni drugače, obrnite, prijatelji, vsaj slovar na drugo stran, morda je tam kaj boljšega. Gospodična pa mi bo milostno oprostila, da sem tukaj zapisal te besede. Kakor tisti cigan sem, ki je dal sinu vrč in ga pretepel, da ga ne ubije, ker ob črepinjah jok je dvakrat nesreča. Zato sem tukaj napisal, da mi vsaj Vi, cenjena gospodična, ne zaidete med jokcave Pepčke. Vam velja samo to: Analizirajva: »Ker je slanica padla«. Prva kitica že gre, v drugi že zveni drug čas, v tretji šepa prvi verz in pa nadaljno pripovedovanje. Radoveden sem, kako pridete tudi do naglasa: béžati — ali govorite tako doma? Začetka sem pričakoval lep konec, a največadnje je samo opis v verzih. Kje je ideja, kje čustvo? To naj bi bila menda lirika, a je le suh opis. Kar se pa soneta tiče, Vam priporočam, da ga pustite za sedaj pri miru! Kadar boste imeli jezik in vso arhitektoniko v malem prstu, še takrat bo sonet pretežak, verujte mi. Otresite se torej za enkrat sentimentalnosti, oziroma ogibajte se je, vadite in vežbajte ritem in jezik. Iskreno pozdravljam in upam na zopetno svidenje v kratkera!

A. Tildam. »Njegova povest« je že stara povest vsa polna besed brez dejanja. Ali res ne poznaš druge tehnike za črtico kakor pripovedovanje drugega. Meni se zdi potem, kakor bi čital zaprašene trgovske zapiske. Dejanja, dejanja manjka! Beseda mora biti kakor krepak udarec, ki razmaje pozorišče. To je črtica, a ne prebiranje prstov in dolgočasno naštevanje suhih faktov. V Tvoji besedi mora vse živeti. Bodi ti gospodar snovi in ne pusti snovi, da te obvlada! In tako dekle, ki vara, opravičuješ še in Tvoj junak se celo joče! Če objavim to stvar, bi se zdrav očanec do solz nasmejal. Dekle, ki vara, ni drugega vredno kakor mokre brezovke, pa ne, da se prijatelj še joče zanjo. Sicer pa, moje cenjene gospodične, narobe tudi velja! — Jaz se le čudim, kje so sedaj naši fantje, polni moči in volje, fantje, ki bi tudi lastni bolesti v obraz udarili. »Spomini«. Kaj naj rečem?! Mlad si in vendar tožiš:

»žalostne spomine
mladih dávnih (?) dni.«

Hotel si res nekaj lepega povedati, a si zajecljaj. Počakaj z idejo in obdelaj jo še enkrat. Tvoja tehnika mi ugaja, le ko bi ne bilo tako stare misli v »Pomladi«. »Vedno ista« je jako idealno zamišljena, a malo naivna. Če ti jo objavim in jo kdo čita pred teboj, boš zardel in boš jezen name. Meni je ugajala »Sama«, samo to je: nastala je, četudi nevede, nastala pod daljnim vplivom Gregorčičeve: »Njega ni«. Le izpeljana je v prvi osebi. Ali res ni več novih akordov na svetu? — Kaj pa Kras in njegovo skalovje, te tisočere barve ob njem? Ali naj res tujec vse pobere? Pojdi med svoje ljudi in pridi nazaj bogat k »Prvim Cvetom«.

Fr. Stelè:

Slovensko katol. narodno dijaštvo in njegovi cilji.

Svoje misli o ciljeh slovenskega katoliškega narodnega dijaštva hočem opreti na sedanje stanje naše organizacije. Misel organizacije hočem poudarjati nasproti tistim, ki trdijo, da je naša organizacija že završena in popolna; nazadnje pa hočem na podlagi sedanjega stanja in različnih nazorov o pomenu te dobe našega razvoja razviti svoje mnenje in slikati cilje naše organizacije v bližnji bodočnosti, kot se odkrivajo meni, ki sicer nikdar nisem imel posebno ozkih zvez z našo organizacijo, ki sem pa vendar z zanimanjem opazoval in precejeval vsak tozadevni pojav v naših vrstah. Mogoče se bodo misli, ki jih bom podal, zdele komu vsakdanje, toda meni se zdi, da je pogostokrat bolj potreba povedati par vsakdanjih misli, kakor pa kopo visokih besedi, ki lepo zazvene, a ne pome-nijo v bistvu prav nič več kakor prijeten doživljaj za uho. Zato hočem podati samo par misli, ki si jih je tekom let nabral človek, ki se je že poslovil iz organizacije — mogoče bo ta ali oni eno ali drugo izmed teh, ki se mu bo zdela pripravna, prevzel in ji posvetil svoje sile.

Najprvo čisto kratko sliko sedanjega stanja organizirane-ga slovenskega katoliško-narodnega dijaštva.

Moderno slovansko dijaštvo je v glavnem ločeno na dva velika tabora, katerih ločitev temelji v ločitvi duhov po svetovnem nazoru. Začetki te delitve segajo približno do l. 1890. nazaj in deloma še dalje. Imeni pa, v katerih znamenju se je ta ločitev izvršila, sta: Masaryk in Mahnič. Eden je Čeh, drugi Slovenec, eden glasnik protikatoliškega svetovnega naziranja, drugi strogo katoliškega. Oba sta posredno ali neposredno vplivala na nadaljni razvoj javnega, posebno dijaškega življenja pri vseh slovanskih narodih Avstro - Ogrske. Tega dejstva, da se duh, katerega glasnik je bil prvi naš Mahnič, pozna več ali manj tudi pri drugih slovanskih narodih Avstrije, bi

se moralo naše dijaštvo bolj zavedati kot se ga do sedaj. Najmanjši je vpliv obeh pri narodu, ki živi najbolj svoje življenje med vsemi Slovani Avstrije, pri Poljaki.

Ko so pri nas že začeli vplivati na mladino Masarykovi nauki, je dal začetkom 90. let Mahnič iniciativo za ustanovitev samostojne organizacije katoliškega dijaštva in literarnega glasila te organizacije, »Zora«. Sedaj, ko že drugo društvo praznuje svojo desetletnico, se je ta organizacija, ki je začela svoje življenje s 13 ljudmi, mogočno razrastla. V vsakem vsučiliškem mestu, kjer študira večje število slovenskih dijakov, imamo svoje društvo: na Dunaju »Danico«, v Gradcu »Zarjo«, v Pragi »Dan«. Abiturijentje, bogoslovci in akademiki pa so združeni v Slovenski Dijaški Zvezi, katere delo se razvija posebno o počitnicah in ima prevažno nalogo obdržati stik akademikov z bogoslovci in srednješolci.

Osnovni namen naših organizacij je bil, je in mora ostati tudi zanaprej verski in etični. Buditi versko zavest v članih in dvigniti vsaj javno moralo na tisto stališče kot ga zahteva naša vera. Važno ni samo to, da smo vsi prepričani pristaši teh idealov, ampak tudi dejstvo, da smo organizirani. Le v organizaciji je mogoča tudi prijateljska kontrola, le po organizaciji je mogoče vplivati tudi izven lastnih vrst in gotovo je teženje nas vsakega, da bi videl svoje ideale uresničene v kolikor mogoče širokih vrstah. — Le po organizaciji je mogoče doseči solidarnost vseh enakostremečih, kadar se gre za skupne ideale.

Zavest solidarnosti v teh rečeh naj bi bila vedno ena glavnih nalog, za katere naša društva vzgajajo člane; le pomanjkanje te zavesti in pretrganje kontinuitete solidarnosti, ki nas je kot dijake družila, je kriva, če ne bomo pozneje v življenju nič dosegli in če se bo še vedno reklo kot pogosto do sedaj: Kje je vendar tista stotina starejšin naših akademičnih društev? Kam so se porazgubili? In če kdo enega vidi, mora pogosto vprašati: Kje pa je onih 99? Ko smo vstopili v organizacijo, smo postali udje enega in istega telesa, delali smo vsak na svoj način za isto nalogo, in tako bi moralo ostati tudi v življenju. Seveda pridejo v življenju leta, to so leta najhujše borbe za kruh in varno stališče v življenju, ko človek mora nekoliko utihniti in se posvetiti v prvi vrsti drugim realnejšim skrbem. Toda ta leta ne smejo imeti posledice, da so nas odtujile drug drugemu, da bi radi razočaranj vrgli vse čez krov, kar smo poprej molili in se posvetili samo bogu vsakdanjosti, — ne, glejmo vedno na to, da bo vez med nami ostala in se bomo našli zopet pri skupnem delu, kakor hitro bo mogoče.

Ena glavnih nalog naših društev, ki se je tudi premalo zavedamo in jo premalo poudarjamo, je in mora biti, ustvariti nam katoliško inteligentno družbo. Ravno kar slikana kontinuiteta solidarnosti tudi v javnem življenju bo prva podlaga zanjo.

V sedanjem razvoju naše struje stopa organizatorična misel nekoliko v ozadje, poudarjajo se bolj druge naloge. Iz tega nekateri sklepajo, da je naša organizacija že tako popolna, da jo lahko potisnemo nekoliko na stran. Toda to je zmotno. To kaže samo, da so nekateri izgubili smisel za pomen organizacije, ki je temelj vsemu našemu delu in napredku. V delavnih časih naših društev je bilo vedno največ razumevanja za organizacijo in kadar je ta zavest padala, je padala tudi delavnost članov in moč naše struje. Sicer so taka menjavanja nazorov naravna in neposredno niso kvarna; vendar ob času, kot je sedanj, ko je vse naše stanje brezdvomno v prehodnem štadiju, ko je tudi naša organizacija v krizi, dovolite, da rabim ta izraz, saj ga ne v slabem smislu, ampak samo, da označim važen naravni proces; ob tako važnem času moramo dvigniti tudi glas za organizacijo, če ga dvignemo že za vse drugo. Ne bojimo se tudi prav nič očitka, da smo konservativni, mogoče bo kedo celo rekel, »da se mi ne sanja niti o belem dnevu, kakšne reči nas čakajo v najbližji bodočnosti,« da se poslužim besed uvodnika 10. številke »Zore«. Teh očitkov se ne bojimo, ker vemo, da je konservatizem do gotovih mej zdrav in celo nujna potreba za tistega, ki hoče trdno zidati.

Naša organizacija je sedaj v prehodnem stanju; kako nekateri to stanje označujejo in razlagajo, bomo pozneje videli. Od l. 1907. sem so nastale take izpremembe z ozirom na prirastek sil, da so pehnile n. pr. »Danico« naravnost v krizo, ki pa ni tako huda, kakor se ta beseda navadno rabi, ali kakor izgleda, če se o tem čisto brez potrebe piše v kakem našem tedniku; ta kriza je čisto nenevarna in ima približno tak pomen kot pri otroku doba, ko mu začno zobje rasti; malo boli, otrok joka, ker ne ve, kaj bo, ko je pa vse minulo, je posledica napredek. Število sil je narastlo in da se društvo temu prilagodi, ne bo iskalo sredstev v zavedni desorganizaciji, kot bi mogoče kdo rad svetoval ali želel, ker bi se potem lepše oblikovala njegova osebnost, ampak edino v izpopolnitvi organizacije. Ekonomija sil je za vsako organizacijo eno najvažnejših vprašanj, v tem znamenju se je začela sedaj reorganizacija. S tem pa, da se delo in naloge porazdele, da se eni, ki imajo za to veselje, posvete v prvi vrsti organizaciji, drugi se posvete izključno znanstvu itd., ne sme trpeti zavest organiziranosti

pri posamezniku. Ako hoče biti član organizacije, mora se tudi ukloniti temu, kar ona zahteva zase: ena izmed mnogih zahtev je gotovo zahteva spoštovanja organizatorične misli, to je minimum, kar se lahko od posameznika zahteva. Osebnost pri tem čisto nič ne trpi. — Še enkrat poudarjam, da je kriza v naši organizaciji čisto naraven proces, ki ga ne smemo precenjevati pa tudi ne podcenjevati, ampak vpoštevati, in da je ravno ta proces vprašanje organizacije postavil na prvo mesto. Sedanji nalogi sta v prvi vrsti: Izpopolnitev organizacije same in prilagoditev izpremenjenim razmeram; druga pa poudarjanje in utrditev organizatorične misli nasproti tistim, ki se njenega pomena ne zavedajo ali si celo žele desorganizacije.

Toda tudi v drugih ozirih je sedanje stanje naše struje prehodno stanje in zasluži tem večjo pozornost. To prehodno stanje smo že zdavnaj zapazili in ga vpoštevati. Seveda dokler organizatorični temelji niso vsestransko izpopolnjeni, ni mogoče zahtevati, da bi vse tako gladko šlo kot je zamišljeno ali kot bi kedo želel. To prehodno stanje so tudi različni tovariši že skušali določno označiti. Stanko Majcen n. pr. pravi o tem: »Krizá je preobrat katoliško-narodnega dijaštva, pečočega se mimo svojih stanovskih opravkov zgolj s politiko, v dijaštvo, ki bo svoje odvečne sile vdinjalo znanstvenemu delu spričo kolikor-toliko povoljnega staleža v organizaciji in spričo prevelike potrebe, rešiti bodoči univerzi krščanski značaj.« Majcen prav vidi. Toda na strani, proti kateri je on nameril svojo ost, je to spoznanje že zdavnaj zmagalo. Ako bi našli toliko razumevanja za svoja stremljenja v ti smeri, v kolikor smo ravno mi imeli in še imamo smisla in navdušenja za ta veseli preobrat, bi se bilo že tudi za ohranitev krščanskega značaja bodočega problematičnega slovenskega vseučilišča že več zgodilo kot se je. Toda zdi se, da se glasniku teh misli niti o belem dnevu ne sanja, kake težave in materielne žrtve čakajo nadarjenega revnega, a idealnega slovenskega kmečkega sina, ki bi se hotel posvetiti vseučiliški karieri. Brez javne pomoči so sploh nepremagljive, a ta javna pomoč sama je pri sedanjih razmerah taka, da je treba veliko poguma tistemu, ki bi se upal opreti nanjo. Veselo znamenje je sicer navdušenje za znanstveno delo pri dijaštvu, kot se sedaj opaža, a bojim se, da je tudi tu več kot jasnih načel o znanstvenem delu in resne metodične priprave samo navdušenja, kot smo ga tudi mi imeli slučajno svojčas za druge reči. Tudi iz mladega navdušenja nastane včasih kaj velikega; navdušenje je prvi motiv do uspeha, zato tudi to navdušenje pozdravljamo, če je prav glede nekaterih reči prišlo post festum. Politika ni bila nikdar glavno zani-

manje našega dijaštva; lahko rečemo, da se nam zdi v tem oziru ravno naše dijaštvo celo prerezervirano. Zato nikakor ni na mestu očitek, da smo se do sedaj poleg svojih stanovskih dolžnosti pečali samo s politiko. Lahko bi se bili še veliko več pečali s politiko tisti, ki so se kedaj za dijaških let, ker tako bi dobili več politikov iz naših vrst kot smo jih do sedaj. Naši ljudje pa so ravno nasprotno. Glavni njihov znak je odkritosrčnost in poštenost za vsako ceno, starejše člane naše organizacije, ki so se ji kedaj res tudi dejansko posvetili, odlikuje ravno idealnost v toliki meri, da so naravnost občudovanja vredni. Ljudi, ki so politizirali za dijaških let, boste med nami pač malo našli. Če pa kdo zasleduje razvoj naše politične, gospodarske in kulturne organizacije v domovini in skuša tudi sam po močeh sodelovati, v kolikor je za to zmožen, ta še ni politikun, ampak resen človek, ki noče izgubiti smisla za domače reči, ki hoče obdržati stik z razmerami in ljudmi, iz katerih je izšel, — to pa je po moji misli v bodoče tudi dolžnost vsakega našega dijaka, naj bo že znanstvenik ali literat ali politik. Z eno besedo: Politika v naši organizaciji je bila vedno v ozadju, pogosto celo preveč prezirana in bi lahko brez škode semintja prišla na razgovor. Vsaj v enem oziru bi naša organizacija lahko več storila v ti smeri: da bi vzgajala člane za jasno in trezno sodbo o pojavih javnega življenja, kjer dnevno časopisje toliko zmešnjave napravi. Vzgajati bi morala člane v ljudi, ki bodo vedeli, kaj je bistveno, kaj samo postranska reč in ne bodo radi nebistvenih reči vsega zavrgli. Tu bi lahko v smislu Puntarjevega članka v zadnji »Zori« aktivni politiki veliko dosegli. Naša društva so namreč samo šotori, dijaštvo samo potujoča karavana, ki potuje iz oaze mladosti v puščavo življenja; kar se je pri eni generaciji storilo, je treba pri drugi ponoviti, ker kontinuiteta v tem oziru je kaj majhna, in kdor hoče res kaj doseči, se ne sme naveličati vedno iznova poučevati in voditi.

(Konec prih.)

U.:



Mrtva točka.

Morda pride dokument, ki ga objavljamo na tem mestu, kakor dobrodošel memento naši slovenski javnosti v dneh, ko nas nemško časopisje, tudi krščansko - socialno, napada radi simpatij do krščanskih bratov na jugu. Njim, ki jim je več do ohranitve turških krivic, njim, ki ne morejo umeti naših večnih tožba o krivicah, ki nam jih zadaja nemški narodni šovinizem, dalje njim, ki se potegujejo za največjo svobodo (tudi ver-

sko) divjih Albancev in v dnu srca zaničujejo in sovražijo vsak naš poizkus do narodne osamosvojitve in ohranitve na celi črti in končno vsem, ki jim je krščanstvo bridkoresna stvar: vsem je posvečen sledeči kulturni dokument, ki naj izpriča, kako ni preskrbljeno za slovensko rajo sredi naše države.

Spomenica

graških Slovencev visokočastitemu zboru avstrijskih škofov meseca novembra 1911 na Dunaju.

Visokočastiti zbor! Katoliški Slovenci v nemškem Gradcu se obračamo tem potom do najvišje cerkvene avtoritete v avstrijski državni polovici v za nas prepomembni zadevi glede

slovenske službe božje v Gradcu.

Vodijo nas dobro utemeljeni razlogi, da se to pot obračamo do visokočastitega zbora zbranih škofov. Dejstvo namreč, da se nam doslej niso posrečili v omenjeni zadevi storjeni koraki, in pa trdno upanje, da mora dobra stvar končno vendarle zmagati na pristojnem mestu, odločujočem v versko-nravnih potrebah: to sta glavna momenta, vodeča nas do odločujoče najvišje cerkvene oblasti cele tostranske državne polovice.

V zavesti smo si, da se nam graškim Slovincem kot sploh vsem Slovincem v sekovski škofiji godi v versko-vzgojnem pogledu velika krivica, posebno ko čutimo in tudi vemo, da bi ravno v cerkvi morali imeti katoličani pravico in najboljšo podpornico v nrvnem življenju. Žal pa, da sekovski ordinarijat ne pojmuje naših potreb in tudi vsi znaki kažejo, da se nam eno ma noče brigati za naše verske potrebe iz — nacionalnih ozirrov.

Da to ni neznana stvar, naj priča spominska knjiga slov. katol. akadem. tehnič. društva »Zarja«, imenovana »Jubilej« (17. let. »Zore« št. 9. in 10.), kjer piše o vprašanju slovenske službe božje v Gradcu dr. Martin Malnerič doslovno to-le (str. 22.):

»Zarja« se je precej trudila, da bi pridobila graškim Slovincem slovensko službo božjo, kakor jo je »Danica« dosegla na Dunaju. Toda čeprav je gotovo nepoporečno v Gradcu mnogo več Slovencev kot na Dunaju (pr. poznejše statistične podatke!), je bil dozdej ves trud zaman, največ ravno vsled velike napetosti med Nemci in Slovenci v Gradcu, ki se je ukoreninila tudi v krogih nemške duhovščine. Najbolj usodepolno je to za veliko množico slovenskih delavcev in obrtnikov v Gradcu, ki se vsled

tega, ker ne slišijo božje besede v svojem jeziku, dosti lažje izgube v brezverstvu socialne demokracije, saj je več glavnih voditeljev nemške graške socialne demokracije slovenskega pokoljenja.

Vprašanje slovenske službe božje je postalo v »Zarji« posebno aktualno v zimskem tečaju 1904/05 po prizadevanju tedanjega predsednika Lovro Pogačnika. Po posredovanju presvetlega knezoškofa ljubljanskega je dovolilo sekovsko knezoškofijstvo slovensko službo božjo pod pogojem, da dobe Slovenci sami (!) cerkev v ta namen. Toda nobena župnija v Gradcu ni hotela dati Slovincem cerkve v to svrhu na razpolago, čeprav je v Gradcu več Slovencev kot v Ljubljani Nemcev.

L. 1908. je poslala »Zarja« obenem s slovensko krščan. izobraž. društvom »Domovina« (zdaj je liberalno-socialistična po premembi pravil l. 1909.!) na IV. avstr. kat. shod na Dunaju peticijo za posredovanje za slovensko službo božjo v Gradcu in je naprosila dr. Jan. Ev. Kreka, da prevzame to nalogo. Dr. Krek je prišel v ta namen nalašč v Gradec po informacije, toda njegov trud je bil zaman in ostane tudi v bodoče vsak napor najbrž brezuspešen, dokler ne dobe Slovenci v Gradcu svoje cerkve, oziroma kapele; da to doseže, si je postavila »Zarja« v svoj program.

Tako ta vir. Iz njega veje bridka zavest, da je kriva vseh neprilik graška duhovščina s knezoškofijskim ordinarijatom vred, da Slovenci ne dobimo službe božje v svojem materinskem jeziku. Med graškimi Slovenci se je ukoreninilo prepričanje, da je žal ponajveč krivda na strani presvetlega knezoškofa samega, ki da je sicer formalno dovolil l. 1904./05. slovensko službo božjo, a sam povzročil, da se niso mogli izpolniti od presvetlega stavljeni pogoji, t. j. da graški župniki na migljaj presvetlega škofa dr. Schusterja samega niso dali svojih cerkva Slovincem na razpolago v svrhu slovenske službe božje.

V nezaupanju do sekovske cerkvene oblasti tiči tretji važen moment, da se obračamo potom spomenice do zbora avstrijskih škofov, nadejaje se tu gotove in hitre pomoči. Dosedanje skušnje in pa razmere, v katerih živimo, so nam dovoljna opora za utemeljenost našega nezaupanja do višje cerkvene oblasti v sekovski škofiji.

Gotovo je to veselo dejstvo, da je najvišja cerkvena avtoriteta sekovske škofije sama, presvetli g. škof dr. Schuster, priznala v principu potrebo in upravičenost slovenske službe božje, a nikakor ni bilo prav in tudi v bodoče ne bi bilo, če bi

zopet skušala Slovincem samim prepustiti rešitev svoje slovenske službe božje.

V pasivnosti cerkvene avtoritete tiči največja zapreka, da Slovenci ne dobimo svoje nujno potrebne službe božje. Pozitivne skrbi, pozitivne in soaktivne cerkvene oblasti si želimo v zavesti, da je le aktivna skrb cerkvenih organov potrebna tam, kjer se pričinja dobrobit duš vernikov.

Ali ni najsvetejša in prav prva dolžnost vsake cerkvene avtoritete, da manjša dušno zlo in tudi ukrepa takoj vedno in povsod, da duše vernikov ne trpe versko-nravnega zla, zlasti po mestih? Ali ni sveta dolžnost cerkvenih organov, da poskrbe iz lastne inicijative dovolj potrebnih pripomočkov za odstranitev ali omejitev versko-nravnega zla med zapuščenim delavskim proletarijatom katerekoli narodnosti? In ne tiči li obratno zato velika moralna odgovornost na cerkvenih organih, tem večja gotovo, čim večje je moralno zlo, nastalo po njihovi pasivnosti? More-li sekovska cerkvena oblast mirno odgovoriti na vprašanje, da-li je vedno in z vso vnemo vršila svojo sveto dolžnost med graškimi Slovenci?

Zgodovina do današnjih dni priča v negativnem smislu! Priča še več, da je dosledno prezirala in še prezira odredbo sv. očeta papeža Leona XIII., da je treba vršiti cerkveno poslanstvo med delavskim proletarijatom v njemu popolnoma umljivem, t. j. materinskem jeziku. Kar pa je sv. oče Leon XIII. želel za svoje rojake — laške delavce, to velja za vse druge! Ono velja tudi za slovenske daleč tam v samem nemškem cesarstvu, kjer se nahajajo velike kolonije slovenskega delavskega proletarijata v industrijskih krajih. In tega, kar ima slovenski delavec v nemški državi, tega vsega nima slovenski delavec po industrijskih krajih — sekovske škofije, škofije, ki ima v sebi do 50.000 Slovencev;¹ in tega, kar ima Slovenec celo na Dunaju, vsega tega nima graški slovenski delavec v kljub svoji številni moči! Da, nima niti tega, kar ima v istem Gradcu — italijanski delavec v neznatni svoji številni moči, namreč vsaj enkrat službo božjo v svojem materinskem jeziku — v javni cerkvi.²

¹ Dr. Pfaundler piše (Stat. M. S. 1907/579): »Berücksichtigt man diese Minderheiten entsprechend, so ergibt sich, daß von den Bewohnern der überwiegend deutschen Gebiete 41.951 (v letu 1910!) ihrem Geburtsort nach der slowenischen Umgangssprache und nur 7500 Bewohner der überwiegend slowenischen Gebiete (obmejni kraji) der deutschen Umgangssprache angehören. Die Anziehungskraft der deutschen Gebiete auf die Slowenen ist also ungefähr fünfmal so groß, wie die der slowenischen Gebiete auf die Deutschen.«

² Za laške delavce je imel poprej v laščini pridige č. g. vseuč. doc. dr. Ude, potem do danes poseben laški duhovnik iz Furlanije.

To je bridko, tem bridkejše, ko govori strokovnjaška statistika o tisočih Slovencev v Gradcu! O tisočih — gotovo ponajveč delavskega tvorniškega stanu.

O tem piše dr. Rihard Pfaundler v velezanimivi razpravi »Grundlagen der nationalen Bevölkerungsentwicklung Steiermarks«. Stat. Monats-Schrift, Bd. 33., 1907, str. 579.) z ozirom na ljudsko štetje l. 1900.:

»Gehen wir aufs einzelne ein, so zeigt sich, daß der dem slowenischen Gebiet Steiermarks geborene Einschlag in Nordsteiermark und in Oststeiermark ein vollständig verschiedener ist ($4'0 \text{ }^{00}/_{00}$, beziehungsweise $3'7 \text{ }^{00}/_{00}$). Bedeutend höher ist er schon in den beiden Industriegebieten ($23'8 \text{ }^{00}/_{00}$ im obersteirischen, $40'60 \text{ }^{00}/_{00}$ im Köflacher Industriegebiete (t. j. v številkah absolutno 7—8000 v Köflaskem in gornještajerskem nad 11.000) und in dem südlichen Mittelsteiermark $56'4 \text{ }^{00}/_{00}$, wo die nachbarlichen Wanderungen auf eine Erhöhung des Prozentsatzes hinwirken. In der Landeshauptstadt steigt er genau auf ein Zehntel.«

Str. 581.: »In der Hauptstadt Graz sind nur mehr etwas mehr als vier Fünftel im deutschen Sprachgebiet geboren.« (Torej je peta petina slovanska in večinoma slovenska, ker druge narodnosti nimajo tolike številne moči.) — »Die im slowenischen Sprachgebiet Geborenen und in das deutsche Eingewanderten sind größtenteils Südslawen; die südslawische Einwanderung wieder stammt fast ganz aus Steiermark selbst, und aus Kärnten und Krain. Jene aus Krain übersteigt jedoch die aus Kärnten fast überall bedeutend.«

Po Pfaundlerjevi tabeli (str. 578/9) kaže postavka enajsta: 9826 priseljencev iz slovenskega Štajerja; postavka trinajstasedemnajsta iz koroškega slovenskega dela 1877, postavka petnajsta kranjskega 3313, postavka iz ostalega jugoslovanskega ozemlja (v avstr. drž. polovici!) 1568 (velika večina Slovenci!). Skupaj torej lepo število 16.584 slovenskih priseljencev v mestu Gradec l. 1900.¹ Primerjajmo to število z absolutnim številom graškega prebivalstva leta 1900 (138.040): dobimo:

$$\frac{138.040}{16.584} \text{ ali okroglo } \frac{138.000}{16.000} = \frac{138}{16} = 8\frac{5}{8}\%$$

vsega graškega prebivalstva — slovenskega! To pomeni po nazorih istega Pfaundlerja (cfr. Stat. Mon.-Schr. Bd. 32, 1906, »die nationalen Verhältnisse in Steiermark«, str. 415, daß Untersteiermark zu einem Zehntel deutsch ist, also nicht als

¹ Slovenskega živilja (Slovencev, Hrvatov in Čehov s Poljaki) je bilo l. 1900. po postavki dvajseti 20.697 duš.

ein rein slowenisches Gebiet bezeichnet werden kann), da je Gradec pravzaprav dvojezično mesto, ker je v njem še celo več kot le desetina — Slovencev! Da je to res, pričajo gotovo že prej navedene Pfaundlerjeve besede, da je v Gradcu dobrih štiri petin — pristnih Nemcev.

V primeri s samim nemškim prebivalstvom pa bi bilo razmerje Slovencev do Nemcev l. 1900 (po tab. v Stat. M.-Schr. 1906/428): $\frac{121.662}{16.584} = \frac{121}{16} = 7 \frac{9}{16}$ t. j. razmerje se zmanjša v prid številni moči — Slovencev. Če upoštevamo še dejstvo, da Pfaundlerjeva statistika molči o ogrskih Slovencih, ki jih je gotovo nad 1000 v Gradcu, da dalje niso všteti v Gradcu samem rojeni Slovenci, smemo upravičeno šteti za l. 1900 v Gradcu okroglo 20.000 Slovencev ali z drugimi besedami od $\frac{1}{7}$ do $\frac{1}{9}$ vsega graškega prebivalstva l. 1900. Od te številne moči lahko štejemo do $\frac{3}{4}$ med delavski stan, t. j. 12—15 tisoč slovenskih delavcev (z ženskimi posli vred), dočim bi pripadala četrta četrtina obrtnemu, trgovskemu in uradniškemu stanu.

Recimo, da bi bila samo četrtnina tega števila, t. j. 4000 do 5000, nemščine le za največje potrebe zmožna, kar bi odgovarjalo dejstvu,¹ da je velika večina rojena v krajih, ki ne pozna nemščine prav nič prav izza mladih nog do trenutka, ko stopi v nemško mesto; gotovo pa ni ta četrtnina toliko sposobna tujega jezika, da bi mogla s pridom slediti — versko-nravnemu pouku v nemškem tujem jeziku. Ker to, da morda za silo ume nekaj najpotrebnejših vsakdanjih izrazov, še nikakor ne usposoblja velike večine delavskega ljudstva za — nemško službo božjo, tako da bi na to se opirajoči protiargument, češ, da Slovenci znajo vsi nemški jezik dovolj dobro, nikdar ne slonel na realni resnici, ki je in ostane, da je precejšen del graških Slovencev v versko-nravnem oziru docela zanemarjen in cerkvi tuj ravno vsled dejstva, ker mu je verski pouk otežkočen, onemogočen in nedostopen radi jezikovne nezmožnosti, ko bi ne bilo še druge odločilne okoliščine, da namreč zaide sleherni poprej v socialistično organizacijo ali pa v slabo družčino, še preden se je zadostno priučil nemškemu jeziku.

Tako je najtehtnejši razlog, da se slovenska v Gradec došla mladina vda po veliki večini versko sovražnim organizacijam ali pa da zaide na nemoralna, izkvarjena pota, prav posebno ta, da se nihče zanjo ne pobriča, da je zlasti cerkev ne more dovolj trdno privezati nase in tako obvarovati pretečega zla.

¹ Tudi uradna statistika »1430 Slovencev« govori za to domnevanje.

Kdor študira psihologijo delavskih krogov in pozna razmere velikih mest, bo lahko sam došel do zaključka, kje je treba pričeti z zdravilom. Posebno pa mora biti za naše zahteve vsakdo, ki vidi največjo družabno nevarnost ravno v naraščanju socijalne demokracije, ki se na Štajerskem povečini rekrutira ravno iz slovenskih delavcev!

Graške razmere gotovo niso tako vzorne, da bi ne bilo treba reforme glede vprašanja službe božje. Ker to je in ostane resnica: čim več versko zanemarjenega slovenskega proletarijata v Gradcu (kot sploh v vseh srednje- in gornještajerskih industrijskih krajih), tem gostejše socijalno - demokratične vrste! To uči izkušnja dan na dan.

Dejstva ne more danes nihče utajiti, da se slovenski živelj čimdalje bolj seli z dežele v mesta, da ravno zadnje ljudsko štetje 1910 zopet kaže, kako se je povečalo izseljevanje iz Spodnje Štajerske v srednje in gornještajerske kraje. To zlo se tudi ne da preprečiti z zakoni, ne da se pa tudi opravičiti čudno stališče, ki ga zavzema sekovska nemška duhovščina nasplošno, češ da se Slovencem ni treba preseljevati in da zanje radi tega ni treba — slovenske službe božje!! To stališče ni niti socijalno upravičeno, kamoli — po nazorih — katoliškega pastirstva!

Razmer ne odpravi tako stališče, ne odpravi pa tudi versko-nravnega zla, če slovenski delavec ne dobi zadosti versko-nravnega pouka v materinskem jeziku!

Razmere, ki vladajo med slovenskim versko zanemarnim proletarijatom v Gradcu v nravnem oziru, so zelo žalostne. Nekaj slovenskih duhovnikov, ki jih je zanesla v Gradec slepa sreča ali pa so radi spovedovanja neobhodno potrebni in jih zato nujno rabijo posamne graške župnije, vedo o tem poglavju obilo žalostnega življenjskega gradiva.¹

Divji zakoni so vsakdanja prikazen, tiha prostitucija tudi cvete, mesto v cerkve gre večinoma v zakotne slaboglasne gostilne, ki jih je precej v slovenskih rokah in radi tega ob nedeljah polne — slovenskih delavcev z družinami vred. Koliko jih spolnuje najpotrebnejše cerkvene zapovedi? Kdo ve za število onih, ki ne opravijo vsakoletne velikonočne spovedi? Kdo se briga za to? Kdo je obvezan za to?

Kdor hoče spoznati vse to, pojdi in proučuj razmere in razmišljaj o vzrokih vseh žalostnih pojavov v življenju graških

¹ Zlasti čč. gg. oo. lazaristi imajo dovolj vpogleda. Tu se nahaja nekaj slovenskih duhovnikov, ki oskrbujejo slovensko in hrvaško spovedovanje v veliki meri. Spoveduje se tudi v par drugih cerkvah, če ume duhovnik za silo slovenski jezik, ali pa če je slučajno nastavljen.

Slovencev, spoznal boš, da je velik del krivde v dejstvu, da so prepuščeni v najglavnejših zadevah samim sebi, ker brez službe božje v svojem domačem jeziku in brez v ta namen določenega duhovnika, ki bi se moral brigati za njemu izročene vernike, drugače biti ne more. Le božja beseda v domačem materinskem jeziku bi mogla omejiti versko-nravno zlo med graškimi Slovenci, le slovenska služba božja bi imela dovolj privlačne sile i za — mlačneže, ki se v sedanjih razmerah odtegujejo cerkvenemu življenju in poizgublajo le prečesto med cerkvene — nasprotnike.

Uverjeni smo, da bi se marsikaj izpremenilo, ko bi imeli graški Slovenci: slovenski delavec, slovenska služkinja, vajenec in obrtnik, dovolj prilike čuti evangélij in cerkveno pesem v javni cerkvi v slovenskem jeziku. Ker nikdar ne čuje slovenske službe božje, se pogublja slovenski proletarijat tako naglo v socialnodemokratičnih organizacijah in — nemoralnem življenju. Zato je bila in bo naša skrb, da dobe graški Slovenci svojo službo božjo. V zavesti, da je to naša najsvetejša krščanska dolžnost, skrbeti za dobrobit zanemarjenih graških delavskih krogov, zlasti pa varovati jih pogubonosnega vpliva socialnodemokratične propagande, s katero je v zvezi v veliki meri ravno versko-nravni propad slovenskega življa v Gradcu, smo doslej sami storili, kar smo sploh mogli storiti.

Navezani sami nase in zaupajoč v božjo pomoč, smo doslej vršili težavno delo med graškimi Slovenci. Zlasti slovenska katoliško misleča akademična mladina je od početka združitve v slovenskem katoliškem akademičnem društvu »Zarja« smatrala za svojo sveto dolžnost, vršiti med graškim slovenskim proletariatom versko-nravno obrambno delo.

Z nekaterimi graškimi vnetimi rojaki je ustanovila najprej slov. kršč. izobraževalno društvo »Domovina« in tu skušala zanetiti zmisel za pošteno versko-nravno življenje. Skušnja je pokazala, da je vsako izobraževalno delo v tej smeri nemogoče, ako se ne opira istočasno na paralelno versko-nravno vzgojo potom javne službe božje — v materinem jeziku. Vkljub vsemu požrtvovalnemu delu in pazljivosti je prešlo že imenovano edino krščansko delavsko izobraževalno društvo po nekaj letih v liberalno-socialnodemokratične roke, tako da ni preostalo drugega, kot pričeti zopet iz novega na čisto novi podlagi — v strogo katoliškem duhu.

Ustanovili so si krščanstvu še zvesti člani s pomočjo vnetih slovenskih katoliških akademikov novo izobraževalno središče slovensko katoliško izobraževalno društvo »Kres«, v kate-

rem je zdaj zbrano lepo število slovenskih delavcev in še več slovenskih deklet, skupaj do 250 članov.

Razmere v Gradcu pa so nas dovedle dalje do sklepa, dobiti za slovenske služkinje varno zavetje za časa brezposelnosti, kar je za нравno varnost gotovo velikega pomena — v velikem mestu, kamor prihaja leto za letom na stotine slovenskih deklet. Ustanovili¹ smo v ta namen posebno »Društvo sv. Marte«, ki si je v svoj namen z ogromnimi žrtvami služečih deklet in z malimi pripomočki prijateljev v domovini nakupilo posebno hišo. Šteje že nad 100 rednih članic, število pa se bo gotovo pomnožilo do 200, ko bo društvo obhajalo svojo obletnico.

»Kres« in »Društvo sv. Marte« imata sama nad 300 članov in članic, bilo bi pa gotovo še večje, če bi ne bilo zanemarjenosti v versko-nravnem oziru radi že navedenih žalostnih razmer v cerkvenem pogledu.

To je naše trdno uverjenje in v poznanju razmer temelječe prepričanje, da bo ostalo vse delo med graškimi Slovenci v smeri versko-nravnne vzgoje le polovičarsko in brez gotovih stalnih uspehov, če se ne posreči dobiti redne slovenske službe božje ob nedeljah in praznikih v javnih graških cerkvah.²

Ker vidimo krvavo potrebo slovenske službe božje, smo za silo pripravili posebno sobo v hiši društva sv. Marte, kjer se po možnosti vrše slovenske litanije z malim govorom (pomagajo gg. oo. lazaristi) vsaj eno nedeljo v mesecu (popoldne). V »Kresu« samem pa imajo člani in članice tudi po možnosti večkrat v letu primeren govor v versko-apologetičnem oziru.

To je naše samostojno delo za ohranitev poštenega življenja in trdne verske zavesti med graškimi Slovenci. Storit bi se dalo neprimerno več, če bi nas podpiral tudi duhovnik v cerkvi, duhovnik, ki bi bil od cerkvene oblasti zavezan skrbeti za slovenski številni delavski proletariat in sploh za vse graške Slovence brez razlike stanu, ker skrb za dušno dobrobit ne loči — stanov.

Danes ni nikogar, ki bi mu bila naložena dolžnost opravljati pastirsko delo med graškimi Slovenci — zato so tudi posledice žalostne. Opravljati pa bi jo mogel uspešno edinole slovensčine popolnoma zmožen duhovnik, in tudi le tedaj, če bi opravljal službo božjo — v slovenskem jeziku vsako nedeljo zjutraj in popoldne.

Potrebo smo dokazali s številkami, potrebo je priznala tudi najvišja cerkvena avtoriteta sekovske škofije, treba nam

¹ Ustanovilo se je letos aprila meseca.

² Potrebno bi bilo v treh krajih, n. pr. v cerkvi sv. Jožefa (Augarten-Schönau), v sredini mesta in pri oo. minoritih, oziroma pri lazaristih.

je le še — izpolnitve. Ta pa je zopet v rokah edinole iste najvišje cerkvene avtoritete, v naših močeh ni, da bi mogli v cerkev preko privolenja upraviteljev župn. cerkev in njih podružnic.

V zavesti nam je, da je pastirstvo prevažna dolžnost tudi napram drugorodnim vernikom. Kar je možno v Ljubljani, kjer biva samo 5000 Nemcev (ki povečini tudi umejo slovenski!) ali v primeri z vsem prebivalstvom (na 40.000) eno osmino, to naj bi ne bilo možno in neizpeljivo v prid Slovencev v Gradcu, ki tudi tvorijo sorazmerno isto toliki del prebivalstva? In vendar graški slovenski proletariat nima v celem letu niti ene slovenske pridige, dočim je ima ljubljanska nemška manjšina v štirih cerkvah, med njimi celo glavno ob 10. uri dopoldne v stolni cerkvi sv. Nikolaja! In to — vsako nedeljo poleg drugih izvennedeljskih prilik (»šmarnic«, v postu itd.). Skoro bi mislili, da je slovenski proletarec tudi v cerkvi manj vreden kakor nemški trgovec, uradnik in uslužbenec.

Pri pogledu na to obloženo mizo nam je tem bridkejšo pri srcu ob pogledu na tisoče slovenskega trpečega ljudstva, služočega v tujini svoj težko prisluženi kruh ob skoro popolni lakoti v dušni — versko-vzgojni smeri.

To ni krščanska pravičnost in ljubezen, če morajo stradati tisoči radi nekrščanskih predsodkov proti njihovi drugorodnosti! To je in ostane trdno prepričanje vseh zavednih graških Slovencev, dokler se razmere ne spremenijo, da bomo uživali v graških cerkvah vsaj osminko tistih dobrot, kot jih uživa v ljubljanskih cerkvah osminka neslovenskega ljubljanskega občinstva v nemškem jeziku.

Ker vidimo, kako se množi slovenski proletariat v glavnem mestu dvojezične štajerske dežele od dne do dne, od leta do leta, in ker vemo, da je to del splošne socialne prikazni moderne časa, industrijskega veka, in ker končno tudi vemo, da je sveta dolžnost sekovske cerkvene oblasti, da uredi na našo prošnjo in zahtevo (ako že noče sama ex re necessitatis in radi uspešnejšega versko-nravnega pouka) žalostne razmere glede slovenske službe božje v Gradcu.

Zadnje ljudsko štetje naj ne bo podlaga za izgovore, ker vemo, kako se je štel, in ker vemo, da ne odgovarjajo njegovi rezultati resničnim razmeram današnjih dni, kakor niso leta 1900, ko je naštelo uradno štetje 1430, Pfaundlerjeva statistika pa nad 16 000 rojenih Slovencev! Statistično število leta 1910, znašajoče 1042¹ Slovencev, je le dokaz, kako se je — uradno

¹ Cfr. Grazer Tagblatt 1911, 3. maja št. 122: »Die Ergebnisse der Grazer Volkszählung«. »Trotz der absoluten Zunahme der Bevölkerung ist daher eine Abnahme der slowenischen Umgangssprache festzustellen.«

štelo, ko na drugi strani izkazuje ista uradna statistika veliko izgubo v slovenskih delih Štajerskega ter na podlagi Pfaundlerjeve študije lahko upravičeno sklepamo, da je ta izguba v korist edinole srednjega in gornjega Štajerja, t. j. krajev, ki imajo radi razvite industrije največ privlačne sile za slovenski seleči se živelj. Zato tudi v Gradcu število Slovencev ni moglo nazadovati pri konstantnem splošnem naraščanju slovenskega življa v nemških mestih, zlasti ne v Gradcu — središču dežele. Izguba 400 Slovencev v uradni statistiki je umljiva le na ta način, da se je štelo vse do malih izjem za Nemce potom »občevalnega« jezika tudi s — pritiskom, za kar je dokaz več slučajev in pa pritožba za več ko 20 slučajev, ležeča še danes nerešena pri graškem — namestništvu!

Kdor pozna razmere in odvisnost slovenskega življa od delodajalcev, bo umel in prav tehtal uradne številke leta 1900, še bolj pa za leto 1910.

To smo navedli zato, ker vemo, da se deli v Avstriji pravica na podlagi uradnih številki tudi v — cerkvi in da že a priori izpodbijamo morebitne ugovore, češ, da za 1000 Slovencev ni treba — slovenske službe božje.

Končno omenjam še dejstvo, da je bila do leta 1872., kot se še sponinjajo nekateri starejši Slovenci pri oo. frančiškanih — slovenska služba božja. Kar je že bilo enkrat javna potreba, je danes še tembolj, česar gotovo poslej ne bo nihče mogel zanikati, ko smo od vseh strani utemeljili potrebo redne slovenske službe božje v Gradcu, ker je sama najvišja cerkvena avtoriteta sekovske škofije priznala v principu potrebo in upravičenost do nje.

V tem pogledu bi torej ne moglo biti več ugovorov in zadržkov, pač pa o predpogojih za to vprašanje, ki jih more in mora pravzaprav rešiti edinole — najvišja cerkvena oblast v sekovski škofiji v zvezi s podrejenimi cerkvenimi organi.

Ključ do rešitve je v teh rokah! Visokočastiti zbor pa udano prosimo, da se blagovoli zavzeti z vso resnostjo za naše tako življensko in versko-nravno resne zadeve, tako da bomo mogli prej ko mogoče hitro biti deležni dobrot vestne versko-nravne vzgoje.

Z globoko udanostjo v imenu graških Slovencev bilježimo

Za Slovensko katoliško akad.-tehn. društvo »Zarja«
 odborniki: (slede podpisi).

Za katoliško slovensko izobraževalno društvo »Kres«
 odborniki: (slede podpisi).

Za »Društvo sv. Marte«
 vodstvo: (slede podpisi).

Tako torej ta tužni dokument. Pristavimo samo, da je veljaven še danes z vso svojo notranjo težo in bo bržkone še dalje, gotovo še dalje, ker mora radi razmer, a ne bi gotovo, če bi najbližja domovina, t. j. Štajerska, umela svojo krvavo dolžnost in ne prepuščala vseh skrbi in vsega dela peščici mladih mož — v Gradcu, dijakov in nekaterih zelo redkih delavnih inteligentov med graškimi Slovenci ter preljubim prijateljem (tudi redkim!) iz Kranjske. Da objavljamo ta dokument, imamo svoje razloge. Upamo, da pri priliki prepričamo slovensko štajersko javnost, kako bridkotežke grehe ima na svoji vesti, ko se ni in se še ne briga dovolj za svojo — srčno kri sredi glavnega mesta — Štajerske. Za enkrat ta — neprijeten dokument!

Visokošolski vestnik

Naša javnost in katoliško dijaštvo. Že vedno se je tožilo o slabem gmotnem stanju našega dijaštva in se je že tudi poizkusilo temu odpomoči. Vendar pa lahko trdimo, da v takih stiskah se ni zlepa kdaj prej nahajalo katoliško dijaštvo kot ravno v pretečenem in tekočem šolskem letu. Podpore so od leta do leta manjše, slovenska podporna društva v vseučiliških mestih, ki so dajala prejšnja leta po 15 do 20 K na mesec, dajejo sedaj le po 5 do 10 K. Prosilcev približno ravnolotiko, podpor manj, darovi so redki. Pri splošnih podpornih društvih ni nič bolje. In če pogledamo podporno društvo specielno za katoliške dijake! Lansko leto so obljubili, a izplačati niso mogli, ker je bila blagajna prazna, in letos menda spet ne bo nič, ker je blagajna še vedno prazna. Naše dijaštvo, ki strada in naj študira z lakoto v želodcu, se ozira in prosi, a odnikoder nič. Zato prosimo našo katoliško javnost, naj ne prezre te bolne rane na katoliškem dijaštvu in naj prispeva kot je prispevala prejšnje čase. Zgled nam naj bodo nasprotniki, ki precej podpirajo dijake svojega mišljenja in jih ne puste prazne niti ob sedanji denarni krizi. J. Ž.

Delo »Danice« v »Straži«. Gotovo se ne motim, če trdim, da je obstoj »Straže« mogoč le s sodelovanjem »Danice«. In da se zaveda »Danica« tega pomena, je pokazala še vedno, odkar obstoja izobraževalno društvo. In to je njena dolžnost. Saj je bila »Straža« ustanovljena od Danice, ki si je za vedno privzela nalogo, skrbeti za »Stražo«. Svojo obljubo je tudi vestno izpolnjevala in v pretečenem poslovnem letu gotovo ne najmanj. Daničarji skrbe, da se društveno življenje lepo in v pravi smeri razvija in mnogo več bi se doseglo, ko bi ne bili člani razkrop-

ljeni po vseh okrajih, da imajo nekateri celo do dve uri hoda do društva. Med tednom se sploh ne da ničesar prirediti, ker ni prostora na razpolago in ker nimajo člani časa. Zato moremo le nedeljo izrabiti kolikor je mogoče; toliko seveda ne kot bi radi. V enem samem prostoru se ne more v nedeljo popoldan Bog ve kaj prirediti. »Danica« stori, kolikor je možno v danih razmerah. Predavanja se vrše vsako nedeljo zvečer, razen ob nedeljah, ko so druge prireditve. Svetno petje, ki ga vodi tovariš vet. Jerina, je tudi vsako nedeljo, istotako tamburanje; cerkveno petje oskrbuje prečastiti gospod dr. Kimovec, ki prihaja radevolje iz Klosterneuburga. Daničarji opravljajo posle tajnika in knjižničarja, aranžirajo vse veselice, ki so vsak mesec enkrat, vsaj v zimskem času, poleti je pa itak malo članov na Dunaju in je radi tega delovanje precej omejeno. V pretečenem letu je bilo sedem društvenih veselic, kjer so povsod sodelovali Daničarji, bodisi s petjem, bodisi v igrah. Ustanovila se je po prizadevanju Danice Dekliška zveza, kateri predseduje naša članica tov. Ang. Piskernikova. Zboruje dvakrat na mesec; predavanja oskrbuje predsednica sama. »Danici« se nikakor ne more očitati, kar se je že zgodilo, da nič ne dela; morda se delo toliko ne kaže na zunaj in ni tistega efekta in uspeha kot bi se pričakoval, ali člani »Danice« ne zaslužijo tega očitka. Delo ostane delo, pa naj se pokaže javnosti ali ne. Sicer je pa zmerom boljše tiho delati in molčati. »Danica« žrtvuje marsikako moč ravno za »Stražo«. Delovanje je pa s tem zelo otežkočeno, ker sta društvi tako narazen. Vsak član ni voljan hoditi sleherno nedeljo skoro v eno uro oddaljeno »Stražo«. Kolikor jih je pa potreba, gredo radi in z veseljem. In vsi ti imajo dovolj zadoščenja v tem, ko vidijo, da se »Straža« vedno lepše giblje in zbira najboljše Slovence, kar jih je usoda zanesla na Dunaj. »Danica« pa ne bo pozabila nikdar, kaj je njena dolžnost napram »Straži«.

J. Ž.

Češki katoliški dijaški shodi v počitnicah. Naši češki dijaki so priredili v letošnjih počitnicah ob priliki krščansko - socialnega shoda v Kromerizu svoj sestanek, ki je sijajno uspel. Naj povzamemo nekaj podatkov iz obširnega poročila, ki ga prinaša »Studentská Hlidka«, V. št., 1—3, ki bodo zanimali gotovo tudi slovensko dijaštvo. Po nedeljskem ljudskem shodu se je zbralo v ponedeljek, dne 12. avgusta l. l., 530 udeležencev v posvetovalni dvorani, od katerih je bilo 412 dijakov in dijakinj. Torej za mladi katoliški dijaški pokret na Češkem nepričakovano veliko število; tudi druga inteligenca je bila mnogobrojno navzoča, med njimi voditelji katoliških Čehov. Zastopniki slovenskega dijaštva so bili iskreno pozdravljeni. Po navdušenih ogovorih,

ki so jih imeli gospodje: opat Zavoral, poslanca dr. Stojan in Šramek ter prof. Nábělek, je sledila vrsta jedrnatih referatov. »Dijak in cirilometodijska ideja«, »Apologetično delo dijaštva«, »Dijak in srednja šola«, »Dolžnosti katoliške dijakinje med šolskim letom in v počitnicah«, »Dijak in abstinencem«, »O socialnem delu katoliškega dijaka« ter »Dijak in karitativno delovanje«, to so bila predavanja, prednašana od abiturijenta, bogoslovca, akademikov, učiteljiščne in učitelja, ki nam kažejo, da se zanima češko dijaštvo za celo vrsto raznoterih vprašanj kot to zahteva široko zasnovana organizacija. Če prištejemo k temu še aktualna govora na komerzu: »O gibanju katoliškega dijaštva« in »Naše visokošolske razmere«, moramo reči, da je ta prvi samostojni shod katoliškega dijaštva v velikem obsegu formuliral nasproti vsem važnim, katoliško dijaštvo zadevajčim vprašanjem svoje stališče, na katero osnovo se bodo vedno opirali. Poleg tega razgovora idejnega pomena — razume se, da je bila debata predmetom primerno bogata — bo imel ta sestanek gotovo veliko agitacijsko važnost: katoliško češko dijaštvo je pokazalo, da misekno nadkriljuje svoje nasprotnike, pokazalo pa tudi, da se napredne nasilnosti več ne boji.

Teden kasneje se je vršil drugi sestanek za kraljevino v Kraljevem Gradcu. Že pred tremi leti so imeli tukaj češki akademiki prvo sekcijsko zborovanje pri takratnem katol. shodu, ki je tvorilo nekak temelj za sedanje uspehe. Letos se je razpravljalo zlasti o kulturnem gibanju na srednjih šolah, o dijaškem apologetičnem delovanju, o počitniškem udejstvovanju našega dijaka, o razvoju češkega katoliškega dijaštva, o praških visokošolskih problemih in o sodelovanju klera s svetno inteligenco. Sestanek se je oziral posebej in zlasti na dijaške razmere v kraljestvu, kjer je naša organizacija, kakor sploh tako tudi dijaška, še bistveno manj razvita kot na Moravi. Glavno delo je bilo v rokah tovarišev iz Česke Lige Akademické in bilo je videti, da so zlasti njeni prvi starejšine možje na svojem mestu. Ta shod se je pečal tudi z bolj podrobnimi realnimi vprašanji, ker je osvetlil vse stanje nasprotnega dijaštva in obenem skiciral praktične poti, kako pride katoliško dijaštvo tu do boljšega položaja.

Da ni bil trud zastonj, kaže dejstvo, da ima Č. Liga Akad. to leto 45 novovstopivših članov. Krepko naprej! L. S.

Litvansko katoliško dijaštvo (gl. Stud. Hl. V. 4.) se začenja razširjati. Dasi so raztreseni po raznih univerzah po Nemškem, Ruskem, Francoskem, v Švici, vzdržujejo vendar stalno pismeno zvezo in ne pozabljajo niti na srednješolsko dijaštvo. Glasilo njihovo izhaja zaenkrat ko priloga drugega časopisa in se

imenuje »Ateitis«. Tako se probujajo konečno tudi toliko zatirani in prezirani Litvanci.

L. S.

Shod rumunskega dijaštva. (Gl. Stud. Hl. V. 1—2.) Sredi septembra so se zbrali v Czaiovi rumunski akademiki iz vseh dežela, v katerih prebiva ta narod. Sestanek je trajal tri dni in obravnaval predvsem svoje razmerje do sosednih narodnosti. Dijaška društva s Černovic, z Dunaja in Budapešte so se bavila še z namero nove centralne inštitucije, ki naj bi uredila in zboljšala gmotno stanje dijaštva.

L. S.

Slovaški akademiki v Pešti (gl. Stud. Hl. V. 1—2) so združeni v »Slovenskom Spolku«. Je to središče Slovanov v Pešti sploh. Po oklicu, ki ga je izdal nedavno v »Prúdech«, hoče delati v treh smereh: 1. »Slovenský Spolok« chce byt' strediskom celej peštánskej Slovače, 2. chce byt' duševným ohniskom kulturnych snáh celeho Slovenska, a 3. chce byt' silnon, ustrednon organizáciou všetkých slovenských študentov. — V resnici pa gre to društvo popolnoma napredna pota, ker vlada v njem nekoliko ljudi, ki hočejo sebi v korist razbiti še tisto edinost in slogo, ki je bila doma med ogrskimi Slovaki do pred kratkim.

L. S.

Najrazširjenejši (gl. Stud. Hl. V. 1—2) madžarski katoliški dijaški list »Zászlónik« obhaja letos svojo desetletnico. Naredil je veliko za svojo stvar, če ne vara številni napredek njegovih naročnikov. Prvo leto je imel 7000 predplačnikov, drugo 12.000, nadaljna: 14 tisoč, 17 tisoč, 18 tisoč, 20 tisoč, 21 tisoč, 23 tisoč, 24 tisoč in 26 tisoč. Številke, ki glasno govore. L. S.

Kačić, novo hrvatsko katol. akad. društvo. (Gl. Stud. Hl. V. 4.) Dosedanjim trem hrvatskim kat. akad. društvom (»Hrvatska« na Dunaju, »Domagoj« v Zagrebu in »Preporod« v Gradcu) se je pridružilo novo društvo, »Kačić« v Inomostu. Tam je študiralo vedno precej Hrvatov; sedaj jih je na ondotni univerzi krog 50, skoro vsi na medicinski fakulteti. Dolgo so že imeli svoje društvo »Velebit«, za katero si je mnogo prizadjal slavni biskup Strossmayer. Zadnji čas pa so vladali v njem žal liberalno-napredni življi, tako da ni bilo videti tudi nikakega pozitivnega delovanja. Zato je nameravalo že lani nekoliko katol. dijakov ustanoviti novo društvo. Na ljubljanskem sestanku se je razpravljalo tudi o tej stvari. In dasi ni bilo veliko upanja, ker je bilo treba računati s tem, da se morajo povečati najprej že obstoječa naša društva, se je vendar posrečilo obzirni vztrajnosti inomoških naših tovarišev Hrvatov, da so ustanovili 17. listopada 1912 novo društvo. Namen in cilj društva je isti kakor drugih naših akademičnih društev; pristop pa imajo tudi drugi

slovanski akademiki. Upamo, da tudi to društvo po zgledu svojih bratskih društev — sedaj ima osem članov — kmalu še bolj zraste.

L. S.

Poljsko katoliško dijaštvo (gl. Stud. Hl. V. 4.) ima sedaj tri svoja društva: v Krakovu »Polonio«, v Lvovu »Klub akademicki« in na Dunaju »Polonio«. Vsa društva so mlada, obstojajo komaj par let, vendar je njihovo delovanje dokaj živahno. Njihovo glasilo je »Prąd«, mesečnik v Warszawi. Krakovska »Polonia« izda tudi vsakoletno tiskano poročilo o svojem društvenem gibanju. Pretečeno šolsko leto je imela 73 rednih članov, 15 starejšin in 44 podpornih članov, med temi 8 univerzitetnih profesorjev. Častni član je ekscelenca grof Tarnowski, univerzitetni profesor in predsednik akad. kluba. Društvo je štelo pet odsekov: odsek za predavanja, versko-socialni, odsek za dijaško socialno delo, politično-historični in abstinenčni odsek. »Polonia« deluje za poglobitev katoliško-socialnega dela med poljsko inteligenco. Njeno geslo je: Tibi Christo et patriae. Dunajska »Polonia«, stara dobro leto, je v zvezi z drugimi slovanskimi katoliškimi društvi na Dunaju ter deluje v podobnem smislu. V »Poljski biblioteki« ima redne sestanke s predavanji, vsako soboto v društvu čajne večere ter redne občne zборе. Peča se posebno z organiziranjem in vzgajanjem tukajšnjega poljskega ljudstva, v prvi vrsti številnih vajencev itd. Tudi s svojo inteligenco vzdržuje živahne stike. Lvovski klub se mora pač boriti z ondotnim ozračjem, ki ni najboljše. Dijaštvo se bavi preveč s politiko, pa ne na globoko, temveč na široko. Tako pravi prof. Krzeslawski, da vé malokateri akademik več kakor kaj je poljsko-rusiški spor in programi političnih strank, sicer pa je po večini čisto nedelaven. To in pa še premajhna zveza z drugimi poljskimi društvi je vzrok, da se le malo sliši o njegovem delovanju. Izvenavstrijsko poljsko kat. dijaštvo še ni organizirano v našem pomenu besede. V Warszawi se pečajo bolj s splošno kulturnimi, zlasti moralnimi in literarnimi vprašanji. Zdi se, da jim židovsko-liberalno dijaštvo na eni in ruske razmere na drugi strani zelo ovirajo napredek. Sicer so poljski akademiki raztreseni daleč po širni tujini; največ jih bo od teh na Francoskem, v Švici po raznih vseučiliških mestih. V Belgiji obstoja, kakor povzemamo iz »Prąda« IV. 9, katoliško društvo »Polonia Lovanensis« v Louvainu.

L. S.

Statistika visokih šol v Avstriji (gl. Stud. Hl. V. 3) od leta 1881 dalje dokazuje, da imajo njih Slovani večino nad Nemci. Po izkazu za leto 1907/08 je bilo na avstrijskih univerzah z vsoto 24.579 slušateljev: Čehov 17,5 odstotkov, Poljakov 23,4 odst., Rusinov 4,8 odst., Jugoslovanov 5,1 odst., tedaj 50,8 odstotkov,

medtem ko je bilo Nemcev le 42 odstotkov. Drugi so bili Lahi, Rumuni itd. Na polytechnikah je bilo 10.018 slušateljev, od teh Čehov 30,1 odst., Poljakov 16,8 odst., Rusinov 1,0 odst., Jugoslovanov 3,1 odst., skupaj 51 odstotkov Slovanov, Nemcev 43,8 odstotkov. Na agronomiji na Dunaju je bilo 722 slušateljev; od teh Čehov 8,6 odst., Poljakov 17,6 odst., Rusinov 3,4 odst., Jugoslovanov 7,5 odst., v celoti torej 47 odstotkov Slovanov, Nemcev 46,8 odstotkov.

L. S.

Srednješolski vestnik

Šolstvo na Ogrskem. Ogrska je imela 1910. leta 12.894 madjarskih ljudskih šol, vse druge narodnosti skupno pa le 3461. Če vpoštevamo zadnje ljudsko štetje izza leta 1910., dobimo sledeče razmerje: 8.561.520 Madjarov ali 45,4 odstotkov vsega ogrskega prebivalstva ima 12.894 ljudskih šol ali 72,4 odstotkov. 10.603.309 Nemadjarov ali 54,6 odstotkov vsega prebivalstva ima le 3461 ljudskih šol ali 27,6 odstotkov. Kako pritiskajo Madjari na nemadjarske šole, naj kažejo sledeča števila o stanju nemških ljudskih šol. Leta 1880. je bila na Ogrskem 701 ljudska šola popolnoma nemška. Toda 1910. je bilo samo še 443 nemških; nemško-madjarske so zginile s površja. Izmed leta 1910. naštetih nemških šologodnih otrok: namreč 241.518 je obiskovalo le 20%, to je 49.304 otrok nemške šole, ostali so morali posečati madjarske ljudske šole. Druge narodnosti imajo primeroma še manj svojih šol kot Nemci. Ogrska se s tem krivičnim postopanjem sistematično madjarizira, ali dolgo ne more iti naprej. Zgodovina bo postavila svoje meje in z železnim glasom bo zaklicala: do tu in ne dalje!

I. Ž.

Nekatere nove določbe glede orožnih vaj. Vsi častniki, vojaški uradniki in aspiranti, ki so služili kot enoletni prostovoljci, so dolžni opraviti štiri orožne vaje in se smejo še k dvema vajama po štiri tedne le tedaj pritegniti, če zahteva pomanjkljiva praktična izvežbanost. Vsaka orožna vaja traja 4 tedne. Oni rezervniki, ki so služili kot enoletni prostovoljci, niso pa bili imenovani rezervnim častnikom, vojaškim uradnikom ali aspirantom, morajo opraviti štiri orožne vaje po štiri tedne. Če se vpokliče rezervist k dopolnitvi armade na vojno stanje, se mu ta čas šteje za eno orožno vajo. Če zahtevajo posebne razmere, se sme moštvo zadnjih treh letnikov pozvati tudi v miru k izjemni aktivni službi. Vsak tak poziv se šteje za eno orožno vajo. Znaša ta aktivna služba več kot 28 dni, tedaj se prištejejo dnevi po štirih tednih drugi orožni vaji. Traja pa ta

izjemna, aktivna služba najmanj dva meseca, potem odpade vsaka orožna vaja. Za ostalo moštvo, ki so služili dve leti, so predpisane štiri orožne vaje, ki smejo znašati kvečemu štirinajst tednov; kdor je služil tri leta, je dolžan opraviti tri orožne vaje. Uvaževanja vredna je določba, da se onim, ki se morejo izkazati pri naboru z gotovo mero predizobrazbe v telovadbi in streljanju, ali se dve leti udejstvujejo pri vežbanju mladine v vojaških zadevah, pusti zadnja orožna vaja. Enoletni prostovoljci pa, ki so obiskovali v srednji šoli strelne vaje ali se vežbali v vojaški telovadbi, se uporabijo v prvi izučbeni dobi kot predtelovadci oziroma kot strelni instrukterji. Taki prostovoljci so deležni še sledečih ugodnosti: 1. Ob nedeljah in praznikih so lahko odsotni pri razglašanju vsakdanjih ukazov; 2. v sredo in soboto smejo ostati zunaj brez posebnega dovoljenja do 11. ure; 3. snažitev njih obleke, orožja in druge oprave preskrbe prostovoljskim oddelkom prideljeni ordonanci. Te ugodnosti niso sicer bogve kakega pomena, temu ali onemu bodo pa dobro prišle. Zato je priporočati obisk strelnih vaj na srednji šoli.

J. Ž.



Socialni vestnik

Monistična propaganda v delavskih vrstah. Predzadnja številka češke socialistične revije »Akademie« prinaša zanimiv oglas o propagandi monističnega kulturnega nazora med delavstvom, ki kaže, da je češko socialistično gibanje zašlo globoko v vodo smeri, ki je nasprotna vsakemu pozitivnemu verstvu. Kot z veseljem pozdravljamo vsako gibanje v socialističnih vrstah, ki ima namen povzdigniti blagostanje delavskih mas iz sedanjega bednega stanja, moramo zelo obžalovati, da se socialistično gibanje postavlja v službo takih idej in nazorov, ki delujejo le negativno in oropajo delavca še zadnje, verske opore. Dobro pravi dotični oglas, ko izraža svoj dvom, ali se moremo z gotovostjo opirati na monistično gibanje in trdi le, da je to le upanje in pričakovanje nove vere. Žalostna izpoved. Če bi bili propagatorji tega gibanja vsaj subjektivno prepričani, da so njih nazori pravi in slonijo na trdni znanstveni podlagi, bi mogli že opravičevati njih korak, če pa sami dvomijo nad svojim delom, potem ni v njem nič pozitivnega, kar bi prineslo masam večjo duševno zadovoljnost, ampak bo imelo za posledico, da zaide še večja skepsa in obup med delavske mase. Gibanje bo organizirano v okvirju socialnodemokratične stranke in bo obenem organizacija socialnodemokratičnih brez-

vercev. Da ni ta glas le pro forma, zagotavlja nam pojasnilo glasila češke socialnodemokratske stranke »Pravo lidu«, kjer se nam poroča, da se je takoj v začetku priglasilo k novi organizaciji nad 4000 oseb. Čemu pa smo omenili ta oglas v »Zori«? Zato ker se zdi, da izginja iz naših vrst v zadnjem času socialno mišljenje, da izginja zmisel za znanstveno-sociološki študij. Postali smo v tem oziru komod. Če bomo nadaljevali v tej smeri, bomo pokazali, da smo izgubili zmisel za blagostanje ljudstva in obenem svojo bodočnost. Svoj čas sem nekje čital, da se bo boj v dvajsetem stoletju odigral v tovarnah. Če ne bomo imeli zmožnosti dobiti moč nad duhom mase in vodstvo nižjih vrst, ne bomo igrali tudi v tem boju nobene vloge. Bolj, ko se oficijelno gibanje socialističnih struj postavlja na brezversko stališče, bolj moramo mi gledati, da se približamo težnjam ljudstva za izboljšanje materialnega blagostanja. Ne pozabimo, da živimo v dobi materializma, ko stojijo faktično materialni interesi višje kot duševni. Če ne bomo znali prvih zadovoljiti, ne bomo tudi drugih ohranili. Žalostno bo, če bomo vsi tistega mnenja, kot je nekdo ima, ki je rekel, da nam ni socialen študij potreben, ker mi nismo socialisti.

M. Zavadlal.

Samoumori med šolsko mladino. (Pråd. IV., q.) Zadnja leta je število samoumorov med šolsko mladino na Ruskem nepri- merno narastlo. Leta 1902. so šteli takih slučajev 18, v l. 1909. pa 482. Posebno je poskočilo to število od l. 1906. dalje, ko je bilo šolsko življenje poostreno. Primera z zahodom ni Rusiji na čast, zakaj na Pruskem n. pr. pride na milijon učencev 124 samoumorov, v Rusiji pa — 567. Vzroki so v prvi vrsti splošni slabi ustroj šole, ki spodjeda zdravje mladine in razvija v nji živčne bolezni. Drugi vzrok je slabo gmotno stanje. L. 1910. je bilo deset slučajev samoumora zaradi lakote. Kot nadaljni vzroki se navajajo: družinske razmere, bolezen, ljubezen, družabno-politični konflikti. Komisija, ki se je ustanovila v Petrogradu v svrhu boja proti tej socialni bolezni, si je postavila za cilj delo za zboljšanje razmer na srednjih šolah — kajti skoro polovica slučajev tangira te slednje — ter odprava pesimizma potom družine in slovstva.

L. S.

Kultura in verstvo

Podružnicam S. D. Z. v pretres. Mnogokrat, ko smo se pogovarjali o S. D. Z. in njenih podružnicah, sem slišal od njenih voditeljev, da stvar ne gre tako, kakor je šla prva leta, da je nekam ostarela, ker se ne pojavi nobena nova misel. — Zakaj je

šlo v začetku vse tako lepo? Ker je bilo navdušenje. Sedaj se je to deloma poleglo — pri vsaki organizaciji je in mora biti tako. Namesto navdušenja zahteva nova doba v organizaciji mirnega dela, misli. In ker se je izvršil ta preobrat skoro istočasno v dijaških organizacijah in v organizacijah po deželi, vidimo v zadnjih ne več potrebo po navdušenju in frazah, ki so bile namenjene v širjenje organizacije in pridobitev novih članov, ampak potrebo po utrditvi te že postavljene zgradbe, po sistematični izobrazbi, v dijaških društvih pa vidimo s pojemajočim ognjem vedno manj fantov, ki bi mogli delati v novonastalih okoliščinah. — Razvoj je šel vzporedno, a ne v isto, ampak nasprotno smer: Pri izobraževalnih društvih — iz navdušenja v potrebo po predavateljih, pri nas — iz navdušenja v izgubo delavnih moči. Čeravno sem proti temu, da bi morali vkleniti vsako podjetje v trde okove, čeravno sem proti dosledni centralizaciji, ker taka škoduje razvoju osebnosti in ovira napredek, vendar ne bo škodilo, če še tupatam trdneje priklenemo delovanje posameznih članov na organizacijo, tako da bo tudi to delo organizacija vodila in nadzirala. — V mislih imam predavanja po deželi. — Očividno so vedno eni in isti tovariši, ki predavajo po izobraževalnih društvih, ki obiskujejo različne prireditve, razvijejo tam kako novo misel in dajejo s svojim zgledom po napredku hrepenečim večjega navdušenja in moči k vztrajnemu delu. Večina članov S. D. Z. pa ostane odzadaj, niti ne okusi naloge naše politične organizacije. V sedanjih razmerah je to naravno: Tisti, ki hoče predavati, se mora sam v to siliti, kdor pa je bolj skromen ali nima za to posebnih zmožnosti in denarnih sredstev, mora molčati, četudi bi rad delal. S. D. Z. dosedaj v tem oziru ni pomagala. — Posledica: moči se izgubljajo. S. D. Z. pa naj omogoči vsem svojim članom in naj jih k temu navaja, da uporabijo svoje moči. — Naj povem svojo misel. Organizirajmo v podružnicah S. D. Z. predavanja njenih članov, in sicer: obstoječe ali za to posebno izvoljeno tajništvo imej natančen pregled črez stroko, zmožnosti članov; člani naj različne predmete, o katerih bi hoteli predavati, naznanijo tajništvu in povejo, kake dneve so za to na razpolago. — Društva, ki rabijo predavatelja, naznanijo to istemu tajništvu; to razpošilja potem tovariše v dotične kraje. Društva naj za to plačajo tajništvu primerno takso (dve, tri krone), in sicer vsako društvo za vsako predavanje, tudi če stanuje dijak v isti vasi. Izjeme naj se dovolijo le novoustanovljenim društvom za primerno dobo. (Podrobna poročila se dado sama ob sebi po okoliščinah.) Kaj hočem s tem doseči? Za izobraževalna društva to-le: Nekatera izobraževalna društva nimajo predavateljev v izobilici, ali ker so blizu mesta,

ali ker jih imajo sama doma; taka društva lahko napredujejo; mnogokrat bi pa lahko konstatiral, da lepe priložnosti ne porabijo, ravno zato ne, ker je imajo preveč in zastonj. Druga društva pa iščejo za kako posebno prireditev govornika, predavatelja in se obrnejo prvič na S. K. S. Z., potem do posameznih gospodov; a vse je navadno okupirano. Tuptam je kako društvo res tako srečno, da predavatelja najde, a to je le za enkrat; o rednih, pogostih, sistematičnih predavanjih pa ni niti govora. Poglejmo pa tudi kvaliteto! — Govornik je takih reči že vaju, torej stresa brez posebne priprave že stokrat obrabljeno snov iz rokava — besede letijo kakor čebele iz čebelnjaka — vedno ista stara pesem. S to naredbo bomo izravnali na enem kraju nakopičeno bogastvo z uboštvo, na drugem bomo izravnali denarne izdatke. Ta nov izdatek pa nikakor ni krivičen; danes izdajo nekatera društva vse, druga nič, nekatera dobe vse zastonj druga malo za drag denar. Ker pa nam dijakom posebno v oddaljene kraje ni mogoče iti na svoje stroške, bodimo pravični in postavimo vsem enako ceno, vsem enake pogoje. Z gotovostjo lahko rečemo, da bodo izdatki v ta namen potem splošno manjši, kakor so sedaj. In društva bodo za to hvaležna, ko bodo brez različnih prošenj in gotovo dobila predavatelja; gotovo jim ne bo žal tistih par grošev. Tam pa, kjer imajo sedaj predavanj preveč, jih bodo potem bolje izrabili, ker plačana stvar vedno bolje tekne. Sčasoma bi se iz značaja prebivalcev posameznih občin sestavila statistika, da bi vedeli že naprej, kako tam predavati, ali bolj nazorno ali abstraktno, praktično ali teoretično, kaj tam ljudje najraje poslušajo in česar so najbolj potrebni, in slednjič, o čem so že slišali, o čem še ne, ker danes se zgodi, da se predava ista stvar desetkrat, vedno enako in vedno z manjšim uspehom, ker stare stvari se ljudem ne da več poslušati. Mi bi imeli pa te koristi: 1. Vsak član bo lahko prišel na vrsto, ker bo potreba različnih snovi, različnih zmožnosti in različnih značajev. 2. Omogočeno bo delo ubožnim tovarišem, ker jim bodo potni stroški iz dohodkov one takse povrnjeni. 3. Vsakdo, ki sedaj nima priložnosti predavati, jo bo tukaj dobil, tisti pa, ki ima doma priložnost, bo lahko šel drugam in že doma obdelano snov tam zopet porabil. 4. S tem je omogočeno potovanje po deželi, spoznavanje krajev, ljudi, kulturnih razmer in udeležitev vseh onih lepih misli, ki smo jih imeli ob potovalni listini za počitniška potovanja. 5. Kvaliteta predavanj bi se s tem zboljšala, ker bi vsakdo vedel, da se mora dobro pripraviti, ker bi se tudi hotel dobro pripraviti, saj bo isto snov lahko drugič in tretjič drugje porabil. 6. Sčasoma bi z onim denarjem prišli do lastnega skioptikona. To je za nas prepotrebna reč in posebno

o umetnosti se brez njega težko predava; tako bi pa ravno za umetnost, kateri pripisujejo toliko vzgojno moč, dobili pripravno in obenem zabavno sredstvo. 7. Za ljudske knjižnice, ki tudi stojijo zapisane v pravilih S. D. Z., bi potem lahko kaj več napravili. 8. Še to-le: potovanje po narodni meji. Koliko papirja in besed smo že zapravili za to, skoro kosilo smo si naročili v ogroženi vasi! Naredili smo v tem oziru malo, zakaj? Ker ni denarja. In pričakovati ga za to stvar nimamo ne od kake naše institucije, ne od nikogar. — Ako bi pri predavanjih kaj zaslužili, bi z enim delom lahko pošiljali sposobne tovariše na mejo. In slednjič 9. Potrebno je, da za potrebščine svoje organizacije vsaj nekaj sami zaslužimo, da ne bomo vedno in popolnoma navezani na miloščino. Dokler bomo¹¹ beračili, bomo berači, a drugim bomo malo pomagali. In če se že trudimo, naj nam bo trud plačan, saj hočemo ta denar z velikimi obrestmi ljudstvu v drugi obliki vrniti! Mislim, da ni mogoče, da pridemo s tem v kako nasprotje z drugimi našimi institucijami. Vsa središča in vse zveze naših organizacij nam bodo le hvaležne, da jim odvzamemo nekoliko bremena in veliko skrbi. — Podal sem to misel, ker vem, da je nje udejevitvev potrebna in možna; najbolj velja za goriško podružnico S. D. Z., katero dobro poznam. Naj se o predlogu še kdo oglasi, ga modificira, popravi, razširi ali omeji!

I. K.



LEPOSLOVNA PRILOGA

Narte Velikonja:

Adriji.

Rekli so, Adrija, da si svobodna,
pa te oklepajo gole čeri,
kot da nad tabo je ura porodna,
tvoja gladina nekam koprni . . .

Si li svobodna, ne veš za bolesi
in koprnenje valov ne pozna?
Vendar postajaš kot potnik na cesti
in trepetaš sredi lastnih voda . . .

Da si neskončna, nekdanj so mi rekli,
pa te premerijo jadra svetla —
žarki prek tebe večerni so tekli —
ž njimi pozdravi vseh tvojih meja.

Da si neskončna, bi jadra ostala,
ribič bi molil kot otrok boječ,
solnčna oblast bi zlato ti poslala,
pa te poljublja kot biser blesteč . . .

Pravijo, Adrija, da si odkrita
kakor ljubeče devojke oko;
pa je v globinah tema ti razlita;
dekle ljubeče ne vara tako!

Bele bregove objemaš razgreta,
kamor dospeš — ti v očeh je nebo.
Zvečer omamljene, polne trepeta,
varaš jih, lažeš jim, grliš tesno . . .

Klanjajo k tebi se skalne preproge,
slušajo čudne povesti valov,
ti pa jih varaš, poljubljaš jim noge,
tržeš jih, koplješ jim tisoč grobov.

Ženska si, Adrija, kdo ti očita?
Vzemi, nadeni še lepši naslov!
Fantje pa ljubimo srca odkrita,
hočemo samo prozornih valov . . .



Josip Lovrenčič:

Tomaževa.

»Vsmilite, mati, se hčere, vsmilite,
bogatega starega mi ne silite! . . .«

Pomislila mati in rekla takó:

Naj bo!

Sveti Tomaž pride nocojšnjo noč.

Sveti Tomaž ima veliko moč.

Zmoli pet očenašev in češčenasimarij
in zaspí:

Sveti Tomaž ti v sanjah moža pokaže.

Sveti Tomaž ne laže! — —

Zmolila je pet očenašev češčenasimarij
in zaspala.

Zjutraj, ko zarja se je prismehljala,

iz postelje gorke in bele je vstala

drhteča in solzne so bile oči.

In rekla je materi hči:

»Mati, povejte mi,

ali sveti Tomaž laže,

če v sanjah za sivo glavo smrt belo pokaže?«

Pomislila mati je, hčere se vsmilila:

bogatega starega ni ji več silila! . . .

Opomba: Pri nas doma — Kred v Kobariškem Kotu — je razširjena ta vraža o Tomaževi noči. Na predvečer se mora zmoliti pet očenašev in češčenasimarij — amen se vedno izpusti in sveti Tomaž pokaže — izvoljenega fanta oziroma dekle. Bajе je ta vraža na stoterih slučajih že očitó in trdno dokazana! — —



Narte Velikonja:

Zvečer.

Reže moj čolnič, valovje mi reže,
zvezde pod veslom trepečejo mi,
nočnih valov pa oko ne obseže,
pesem samotnih šepečejo mi . . .

Dekle ti zlato, Dalmacije dete,

ali poznaš že prevare ljudi?

Jaz sem preklel vse njihove obete;

zdaj ne sesajo več srčne krvi . . .

Vikica, Vikica, tvoja je roka

dvignila čelo za borbo in boj —

našla sta spet se dva čudna otroka,

našel sem zopet svoj mir in pokoj . . .

Adrije pesem, valov plesketanje,
nočno nebo preko njih trepeta,
čudna otroka pa spletata sanje
prosta, svobodna vsa sredi morja . . .

Ribič v večer si prepeva zateglo —
skala na bregu odbija napev;
v duše vse ranjeno čustvo je seglo,
kakor da daljne je sanje usmev . . .



Josip Lovrenčič:

Sreča.

Na nebu cvetejo večerne zvezde.
Moje misli, metulji z zlatimi krili,
spejo do njih.

Pozdravljene sestre! V kelihu vašem slutimo srečo.
Srce je očem naročilo, oči so nam dale povelje
do vas.
Vtolážite želje!

V nas sreča? Druge, svetlejše poti
vam žarki naši pokažejo!
In z žarki šle misli do tvojih oči.

In videl sem hrepenenje
večje od življenja in smrt ga ne premaga.

O draga! . . .



Narte Velikonja:

Naše dijaštvo in umetnost.

(Konec.)

To je slabo znamenje, a je resnično. Odkar je radikalizem zavel med gimnazijskim dijaštvom, se je boj za načela pomaknil z vseučilišča na gimnazijo; to bi naši pedagogi morali vedeti in morali bi izkušati ta boj opredeliti in omejiti samo v boj za načela; boj za politične norme naj bi izostal, ker ima na videz res smešen značaj, a v resnici napravi naše dijaštvo prehitro zrelo. Da bi se pa to gibanje sploh preneslo nazaj na vseučilišče, ni več mogoče, vpliv je tukaj organizacij sploh, a vpliv je tudi tukaj nerazumevanje dela naših organizacij, tisto hrepenenje po javnosti, ki ga netijo naše organizacije, kjer ni razdeljeno delo. Iz vsega tega gibanja se je izcimilo pojmovanje narodne umetnosti. Kako se je ta misel zajedla med naše literate, pričajo tiste popevke »Manom Aleksandrova«, kjer kar mrgoli škrjančkov in njiv in dihov trav. Niž originalnega ni sedaj med dijaškim literarnim naraščajem; vse se debeli le ob starih zakladih, ki so nam jih drugi nabrali. Naša

dijaška literatura sedaj ne kaže moške samozavesti, tudi ne lastne poti.

Da je temu tako, je kriva torej naša doba sploh, ki je bolna, bolna vsled zgodovinskih domačih dogodkov, a bolna tudi vsled tujega vpliva amerikanizma, ki je planil v slovensko kulturo; mrzla sapa je bila in pohladila čela našemu dijaštvu in pomorila našemu dijaštvu idealizem, ki dviga, ki nese plamen navdušenja v vsako srce. Bolan idealizem je v srcih našega dijaštva, je zmisel članka, ki ga je napisal g. Franc Terseglav v lanski »Zori«, a zakaj, pravi, za zdaj ni mogoče doznati. Jaz trdim: ta zakaj ima svoj izvor ravno v prehitri zrelosti dijaštva in v spoznanju lastne nemoči ob tako težkih problemih, kakor je cilj politike in njene taktike. Ozrmo se specijelno k literatom! — Fant je zdaj politično zrel že v četrti šoli — čemu bi skrivali resnico in si vezali sami sebi oči? — načelna bitka v nižji gimnaziji že zamori tudi jasnost in talent, ki bi ga morali prinesiti v bodočnosti naši literati med narod. »Poje, kakor mu srce veleva že od rojstva«, ta trditev je za naše čase nezmisel; »Poje kakor je vzgojen« trdim in v to so razmere na sedanjih srednjih šolah za naše literate morilne. Fant vidi navsezadnje več uspeha v socialnem delu in kdor hoče biti zdaj literat, ta mora biti nesebičen do skrajnosti; vrh tega se je pa na vsakem našem zborovanju udarjalo tudi po »sanjarjih«. Tako pusti fant pero, če je »pameten« po mnenju drugih, a ne ve, da je umetnost tudi potrebna kulturi, ne ve, da mora ž njo računati naša bodočnost, a se tudi ne zave, da umetnost ni in ne sme biti dekla politiki, ampak vsaj enakopravna.

V ti točki se pokaže pa kvarljiv vpliv Cankarjev. Ne, Cankarjeve ironije se ne boji sedanji dijak-poet, ampak tiste družbe se boji, ki jo je Cankar slikal. Tu je nerazumljiv pojav, ki je vsega kriv.

Naš dijak se je boril in se bori, kamor se ozremo, za narodno umetnost — misli pri tem ljudsko umetnost — tako misli dijak sploh — literat pa se boji kritike, ki je v službi politike, ne samo kritike, sploh tistega naroda se boji, tiste publike, ki mu jo je Cankar vrinil za narod. Tako je zamenjan dvakrat pojem naroda. Če pa v tem slučaju ne pusti peresa, je nevarnost, da zavozi njegov značaj, da ravno vsled ironije časa in publike izironizira vse tudi sam. In umetnost ni potem več oltar, ob katerem bi stal umetnik-svečenik, ampak umetnost mu postane pojem za njegov način eksperimentiranja, ki ga poizkuša na drugih.

Da, radi umetnosti! — Spoznal sem družbo dijakov-poetov in kritikov — bilo je par talentov med njimi — ti so eksperimentirali z ljubimkanjem in zabelježevali, kako se vede dekleta, ki je prevarano in zapuščeno.

To je delala »umetnost«! — Kaj je bilo temu krivo? Prav lahek odgovor! Sami sebe se niso razumeli, stali so pod pritiskom ironije časa morda nezavestno in nehote.

Še nekaj! Za način Cankarjeve tehnike je ravno značilna krčma. Kdor razume in ve, kakega kulturnega in nekulturnega pomena je ravno ta za ljudstvo, se Cankarju ne bo čudil. Krčma je tisti kraj, kjer se steka vsa modrost vaščanov, kjer imajo prostora vsi ljudje, da se jim razveže jezik in pamet, v nji pride domači živelj najprej v stik s tujo kulturo.

Tako je porabil Cankar krčmo.

Nekateri iz našega literarnega naraščaja pa so šli tja in edino tja študirat življenje. Krivo je bilo temu veliko nerazumevanje Cankarja. Kako je to vplivalo na njihovo čuvstvovanje, se je kmalu pokazalo; iz beznice v nesramne hiše, naj se plača vstopnina ali ne, je komaj korak in tudi ta korak se je napravil v imenu »umetnosti« — šli so, šli študirat življenje.

A žalostno je bilo, da so si zdeli junaki!

Mnogo literatov-dijakov je pozabilo na vzvišeni idealizem, jaz ga imenujem realni — idealizem, ker vè, da je tudi še zemlja pod nogami, mnogo jih je zašlo v sanjarjenje brez cilja; vpliv je tukaj slabe kritike in nepisateljev. Naši kritiki so bili vse, tudi politiki, bili so despoti, ki so komandirali. Kar ni po njih politiki, tudi ni po njih umetnosti; tako niso imeli dijaštva za seboj, ki bi bilo vedelo zastopati novi čas svobode. Tudi nasprotni kritiki so bili despoti, a dijaštvo je dalo impulz triumfom, naše pa je obrnilo pozornost na socialno delo in ploskalo politiki. Tako nima Finžgar vpliva v sedanji slovenski literaturi, tako ga nima Medved, ker v naši hitri dobi ni časa za težke probleme, ki morajo izzoreti v vsakem. Drugače je s problemi Župančičevimi: on ima moč slikanja in moč, da vjame trenutek in ga spreminja v vseh barvah in lučih. A vpliva nima Sardenko, ker za njegovo mehko liriko ni bilo razumevanja ob pesmi Župančičevi. Edino pri Mešku je tudi »Zora« izpolnila svojo dolžnost ob knjigi »Na Poljani« in uspeh je tudi viden, a drugod ni vpliva. Krivi so temu kritiki, krivi so temu svobodomiselni profesorji, kriv je dijaški klic: »Iz naroda za narod!« ki ga ni nihče umel, kriva je verska brezbržnost, kriva je politika, jaz bi rekel: vzrok vsemu je praktični in egoistični duh časa. Videli smo triumfe v politiki, ti so nas navdušili, da smo vajeti v literaturi pustili drugim in živeli nato pod vzgojevalnim vplivom tujih umetnikov, ki so poplavalili naše odre in knjižnice. Preštudirali smo samo tem umetnikom simpatične kritike. Ozadja ni imel naš naraščaj, kamor bi lahko naslonil hrbet in čutil je za seboj praznoto. To praznoto naj bi mu nadomestila narodna kultura, ki jo je sam izfantaziral. Ker je fantaziral pod tujim vplivom, je pristno ljudsko čuvstvo nadomestil s tujim in kar naenkrat je začutil razdvojenje v sebi in prepad med seboj in ljudstvom. Ne pravim, da ni umetnik nadalje, a tisto ni, kar je hotel biti — ljudski umetnik je — a naroden je v toliko, kolikor žive te njegove ideje v narodu, ki pa niso bistvo narodnega mišljenja. Sistematičen vpliv svetovne literature, od katere smo do sedaj samo jemali, a ji nismo dajali, je očividno. Ker je produkt katoliških pisateljev mnogo manjši kakor produkt drugih, je to tudi z vplivom tako. Prevladale so ideje, ki vse bičajo, povsod režejo, vrgla se je zaničljivo beseda: t e n d e n c a v svet od strani, ki dela sistematično s tendenco in tega se ni zavedlo ne dijaštvo ne publikum. Zato trdim: Če bi izbrali nekatoliške pisatelje brez tendence, bi našli večjo konsekventnost pri katoliških. Tega se pa naše dijaštvo ni zavedlo in verjelo vsem drugim prej kot pa samemu sebi; tako so postale ideje drugih na prvi pogled bolj vzvišene kakor lastne. In umljivo: v tujo idejo se ni mogel poglobiti; a v lastno? — Tendence se boje, pravijo, in jaz tudi trdim, da umetnost res ne pozna tendence, to se pravi: ne pozna

apodiktičnih trditev, ki se v umetnosti dokazujejo s sofizmi najlaže. To ni več umetnost in zato se moramo priučiti razločevati filozofska in socijološka razmotrivanja v dialogu od umetnine, iz katere diha lepota, priučiti se moramo pa tudi parirati na vplive, ki so namenjeni in preračunjeni, da vplivajo na mase.

To smo pozabili, vsaj nevarnost je, da pozabimo, drugače bi ne bilo treba vpiti uredniku »Zore«, naj ne primerjajo svojih »frkelj« dijaki z Madono, morda je to samo en slučaj, jaz dvomim o tem, a že en sam slučaj bi bil dovolj karakterističen, naši fantje pa mislijo, da je to originalno. Da bi pa tako zastopal idejo, kakor jo razvija Pavel Bourget v svojih romanih, je našega poeta-dijaka sram, dalje pa tudi tega ne ceni, ker se ne potruži do globokega čuvstvenega pojmovanja. Če se pa loti slične snovi, zavozí ž njo, ker velja v naši dobi versko prepričanje tudi za politično, naš zrak pa je poln verske politike. A naši umetniki, ki so izšli iz moderne, so politično nasprotni našemu cilju — ergo: kdor hoče veljati pri njihovih kritikih za umetnika, se mora varovati ideje, ki je nasprotna njih politiki. Spet se nam razkrije problem malega naroda. Ker morajo biti prvi možje med nami vse, kritiki, umetniki in politiki, trpi pri tem umetnost in kritika in politika. Ker mora en list zastopati vse in ga morajo sami izpolnjevati mesec za mesecem, ni čuda, da zaide ideja, ki bi jo rabili v politiki, tudi v umetnost. Kajti več listov ne zmore narod v eni stroki, tudi nimamo delavcev dovolj, ker navsezadnje smo vendar ljudje od danes do jutri, a mnogokrat nas prisilijo razmere, da moramo na polje, kjer nismo doma, mnogokrat pa tja zamudimo, kamor bi morali priti. In manco je na eni strani, a na drugi škoda. To se je zgodilo tudi z našim literarnim in pa sploh z dijaškim naraščanjem, ker je vse ostalo ob politiki in socialnem delu. Zato bi moral naš literarni naraščaj iti študirat slikarstvo, sploh tudi druge umetniške stroke, a zdaj mu manjka literarna naobrazba in manjka mu resnosti napram misiji umetnika-literata, a drugim manjka zavest dolžnosti napram ljudstvu in delu. Naše dijaštvo lenuhari v pretežni večini, ker ne čuti odgovornosti, občuduje, namesto da bi zasledovalo in postaja v pretežni večini masa; delo sloni na izbrani petorici ali desetorici idealnih fantov, ki niso sami zmožni vsled ogromnega dela in časa, da bi vse sami uredili: drugi stoje zraven in čakajo. Tem bi za potrebo klical Rooseveltove besede: »Polno življenje, meščani; pojdite in delite delo!« Rešite umetnost politike, rešite umetnost politične kritike in dajte ji globokega čuvstva in globokih misli!

